

Betjenter og fanger, makt og motstand

Fengsler, fanger, samfunn
Forelesning 6, 16.10.2013
Thomas Ugelvik
thomas.ugelvik@jus.uio.no

Semesterets fokusskifter

- Hva er et fengsel?
- Fengslene og fangene i tall
- Hvorfor straff? Straffeteori og straffens begrunnelser
- Kort norsk fengsels- og kriminalomsorgshistorie
- Fengselets lidelsesproduksjon og fangenes tapsliste
- Fanger og betjenter, makt og motstand
- Hverdagslivet i fengsel x 2

Disposisjon

- Teoretisk om makt
- Ulike former for makt i fengsel
- Sammenhengen/forholdet mellom makt og motstand

Anbefalt litteratur

- Alford, C. Fred. 2000 "What Would It Matter If Everything Foucault Said About Prison Were Wrong? : *Discipline and Punish* after Twenty Years". *Theory and Society* 29 (1), 125-146.
- Foucault, Michel. 1997. "Subjectivity and Truth". P Rabinow (ed.): *Ethics, Subjectivity and Truth : Essential Works of Foucault 1954-1984*. New York: The New Press.
- Foucault, Michel. 2000. "The Subject and Power". J D Faubion (ed.): *Power : Essential Works of Foucault 1954-1984*. New York: The New Press.
- Rhodes, Lorna A. 2004. *Total Confinement : Madness and Reason in the Maximum Security Prison*. Berkeley: University of California Press.

HVA ER MAKT I FENGSEL?

Makt i fengsel

Makt i fengsel

Makt i fengsel

Makt i fengsel

Makt i fengsel

Makt i fengsel

Hva er makt?

- Makt er et analytisk begrep som kan brukes til å beskrive og forstå hva som skjer der mennesker møtes.
- Det finnes svært mange forskjellige teorier om makt.
- Ulike teorier vil gi ulike muligheter i konkret analytisk arbeid.
- Merk: et maktperspektiv gir bare én mulig måte å forstå fengselet på.

Ulike perspektiver på makt

- Webers definisjon: ”Et eller flere menneskers sjanse til å sette gjennom sin egen vilje i det sosiale samkvem, og det selv om andre deltakere i det kollektive liv skulle gjøre motstand.”
- Foucault: Makt er handling på handling (conduct of conduct), men det finnes svært ulike undertyper.
 - Handlingsrom – potensialitet
 - Påvirke mulighetene eller rammen for handling
 - Påvirke viljen til handling, ønsket om å handle
 - Makt er ikke negativt eller positivt i seg selv
- Bourdieu: symbolsk makt: Makten er innvevd i relasjonen mellom to parter, på en slik måte at den kan være mer eller mindre usynlig for partene
- På nivå av konkret dagligdags praksis tar ulike maktformer seg ut på svært forskjellige måter. Saksbehandling, fysisk tvang/vold, innlåsing, programvirksomhet, osv.

Kryssende maktrelasjoner

- Staten – fangen
- Fengselsadministrasjonen – fangen
- Betjentene – fangen
- Fanger – fanger
- Betjenter – betjenter
- Avdelingsledere – avdelingsbetjenter
- Faste betjenter – ekstrabetjenter
- Fengselsledelsen – avdelingslederne
- Fengselet – fangenes pårørende
- Fangene – sine pårørende
- Lærerne – elevene
- Helseavdelingen – pasientene
- Arbeidsdriften – fangene
- NAV – klientene
- Osv.

Ulike maktformer: Makt og omsorg i fengsel?

- Basberg: forholdet mellom omsorg, makt og skjønn.
- Finnes det former for omsorg som ikke er sammenblandet med makt?

Formålet med straffegjennomføringen

”Straffen skal gjennomføres på en måte som tar hensyn til **formålet med straffen**, som **motvirker nye straffbare handlinger**, som er **betryggende for samfunnet** og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte **tilfredsstillende forhold.**” Strgfjl § 2

Innholdet i straffegjennomføringen

”Gjennomføringen av reaksjonen skal være **sikkerhetsmessig forsvarlig**. Innholdet skal bygge på de tiltak kriminalomsorgen har til rådighet for å **fremme domfeltes tilpasning** til samfunnet. Kriminalomsorgen skal **legge forholdene til rette for** at domfelte skal kunne gjøre en egen innsats for å motvirke nye straffbare handlinger.” Strgjfl § 3

Fengselets ulike maktformer

- **Formålet med straffen:** individualprevensjon, allmennprevensjon, gjengjeldelse.
- **Motvirker nye straffbare handlinger:** gis mulighet til å endre livsførsel, individuelt tilrettelagt straffegjennomføring, påvirkning av individet og individets valg.
- **Betryggende for samfunnet:** "Individuelle behov må alltid veies opp mot faren for svikt i form av nye straffbare handlinger", brudd på vilkår, unndragelse av straffen. Sikkerheten skal være et overordnet hensyn som det legges mest vekt på ved tvil.
- **Sikre innsatte tilfredsstillende forhold:** en viss minstestandard, avhengig av rammebetingelser, herunder *trygghet*.

Hva er sikkerhet?

- Statisk sikkerhet
- Organisatorisk sikkerhet
- Dynamisk sikkerhet

Rehabilitering - fagstrategien

- Den domfelte skal når dommen er sonet, være bedre skodd for et liv uten kriminalitet. Alt vi gjør, skal måles opp mot dette. Soningen skal være et vendepunkt. Vårt mål kan konkretiseres slik:
- Målet for vår faglige virksomhet er en straffedømt som når dommen er sonet, er:
 - Stoff-fri eller med kontroll over sitt stoffbruk
 - Har et passende sted å bo
 - Kan lese, skrive og regne
 - Har en sjanse på arbeidsmarkedet
 - Kan forholde seg til familie, venner og samfunnet for øvrig
 - Evner å søke hjelp for problemer som måtte oppstå etter løslatelsen
 - Kan leve uavhengig.

Kognitiv- atferdsrettete påvirkningsprogrammer i fengsel

- ”behandlingsprogrammer” basert på kognitiv psykologi.
- Tanker, følelser og handling henger sammen. Ved å endre en persons tanker kan man påvirke personens følelser, og derigjennom personens handlinger. Målet er å endre enkeltpersonen slik at han/hun handler annerledes.

Siste utvei: fysisk makt

- Om bruk av fysisk makt: ikke direkte hjemlet i strgfjfl. I forskriften (§ 3-11, 2. ledd) står det at "tilsatte kan bruke fysisk makt overfor innsatte som ikke retter seg etter bestemmelser om ro, orden og sikkerhet når det anses nødvendig og forsvarlig og mindre inngripende tiltak har vært forsøkt eller fremstår som utilstrekkelig". Tjenestemenn skal ikke bruke mer fysisk makt enn det som er strengt nødvendig.
- Uansett har tjenestemenn anledning til å bruke fysisk makt i medhold av straffelovens § 48, første ledd om nødverge.
- Man også bruke fysisk makt for å hindre at "straf- eller varetægtsfanger" rømmer.
- Men: siste utvei eller første? "Fredsgarantien er væpnet makt."

Maktformer i fengsel 1

BANK PÅ OG VENT

Maktformer i fengsel 2

Innsatte har ikke adgang til
betjentrommet

Maktformer i fengsel 3

Vær så snill og hjelp oss å holde orden og passe på regelen om at innsatte ikke har adgang til betjentrommet.

Maktformer i fengsel 4

No entry

Ulike maktformer tiltaler ulike fangeposisjoner

- 1: Imperativ, et bibelsk bud gitt til **lydige fanger** gitt av et fengsel som ser seg som en gud.
- 2: Informasjon, opplysning om en regel til **uvitende fanger**, nesten som en tjeneste til dem.
- 3: En forespørsel eller en invitasjon. Vær en **rimelig fange**. Ikke vær vanskelig, samarbeid.
- 4: En fysisk barriere som stopper **de utenlandske fangenes ulydige kropp**.
- = en sammensatt helhet av ulike maktformer.

Makten og fangesubjektene

- Forsøk på å oppnå det samme
- Men ulike maktformer
- = ulike fangeposisjoner
- = som peker mot ulike opplevelser av å sitte i fengsel

HVA ER MOTSTAND? HVORFOR MOTSTAND?

Pierre-Joseph Proudhon (1851)

“To be GOVERNED is to be kept in sight, inspected, spied upon, directed, law-driven, numbered, enrolled, indoctrinated, preached at, controlled, estimated, valued, censured, commanded, [...]. To be GOVERNED is to be at every operation, at every transaction, noted, registered, enrolled, taxed, stamped, measured, numbered, assessed, licensed, authorized, admonished, forbidden, reformed, corrected, punished. It is, under pretext of public utility, and in the name of the general interest to be placed under contribution, trained, ransomed, exploited, monopolized, extorted, squeezed, mystified, robbed; that at the slightest resistance, the first word of complaint, to be repressed, fined, despised, harassed, tracked, abused, clubbed, disarmed, choked, imprisoned, judged, condemned, shot, deported, sacrificed, sold, betrayed; and to crown all, mocked, ridiculed, outraged, dishonored.”

Michel Foucault

“[T]he most intense point of a life, the point where its energy is concentrated, is where it comes up against power, struggles with it, attempts to use its forces and to avoid its traps.”